

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН У РАЗІ ПОРУШЕННЯ ЇХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРИ НАДАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Андрій Васильович ЧЕФУРКА,
*Чернівецький інститут Міжнародного
гуманітарного університету*

Науковий керівник: Сівак О. В.

Шкода, що завдана здоров'ю не може бути відшкодована в натурі та оцінена в грошовому еквіваленті. І в цьому полягає її специфіка. А тому об'єктом відшкодування буде не зазначена шкода, а лише майнові втрати, яких зазнала фізична особа внаслідок завдання цієї шкоди. До таких втрат законодавець передбачив: заробіток та/або дохід, втрачений потерпілим внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної працездатності, а також додаткові витрати, зумовлені необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду тощо. Цей перелік є орієнтовним. Тому у разі, коли потерпілий має ще й інші втрати, які пов'язані з відповідним ушкодженням здоров'я, то він має право вимагати і їх відшкодування.

Більшість загальноприйнятих способів захисту цивільних прав, що носять універсальний характер, можуть бути застосовані і до відносин з надання медичних послуг. У законі найбільше значення надається таким способам, застосування яких переслідує мету відновити порушене право і компенсувати втрати, понесені у зв'язку з порушенням права. Цього можна досягти за допомогою відновлення становища, що існувало до порушення прав, відшкодування збитків, відшкодування моральної шкоди. Для пацієнта також важливе значення, як спосіб захисту суб'єктивного права є самозахист, можливість присудження до виконання обов'язку в натурі, а також визнання права.

Можна виділити два рівні захисту права суб'єктів медичної діяльності: досудовий і судовий. Кожен з них має свої відмінні особливості, проте тут необхідно відзначити, що це можуть бути як стадії одного і того ж процесу, так і незалежні один від одного заходи. Обмежень у праві вибору способів захисту у пацієнта немає.

Досудовий рівень захисту найкращий як для самого пацієнта, так і для представників медичного закладу, в якому пацієнтові надається медична послуга. Він має добровільний характер вирішення конфлікту між сторонами, тобто винна сторона добровільно визнає допущені нею порушення і відшкодовує заподіяну пацієнтові шкоду. Основними варіантами досудового рівня захисту права пацієнтів є: 1) звернення до керівника медичного закладу (усне і письмове); 2) звернення у вищий орган управління охорони здоров'я; 3) звернення за допомогою в незалежні громадські об'єднання і професійні асоціації; 4) звернення в ліцензійно-акредитаційну комісію; 5) медіація [1, с. 141].

Суди є найбільш реальним засобом захисту права та законних інтересів громадян. Пацієнт подає до суду процесуально правильно оформлену позовну заяву в якій позовні вимоги повинні бути обґрунтовані.

Визнання права допускає можливість пред'явлення позовів не тільки суто про визнання права, а й про визнання обов'язків другої сторони, визнання відповідача таким, що втратив право, визнання припинення обов'язків, визнання наявності правовідносин, визнання їх відсутності та ін., тобто зміст визнання права становить підтвердження існування певного права або підтвердження відсутності права, підтвердження існування обов'язку, правовідносин і т.д. Підставами для застосування цього способу захисту права є порушення, оспорювання, невизнання права чи загроза вчинення таких дій у майбутньому [2, с. 81-83].

Самозахист – неюрисдикційна форма захисту права на здоров'я, тобто захист цивільного права власними діями уповноваженої особи без звернення до державних та інших уповноважених органів. Здійснюючи медичну діяльність суб'єкти медичних правовідносин ма-

ють право захистити своє право на здоров'я шляхом використання тих способів самозахисту, які не передбаченні цивільним законодавством. Наприклад, пацієнт може забрати капельницю з руки, якщо йому паморочиться в голові, зле, а поблизу немає медсестри. Це один із способів самозахисту шляхом припинення порушення [3, с. 264]. Формами самозахисту є необхідна оборона та завдання шкоди в стані крайньої необхідності.

Ще одним способом захисту прав пацієнтів та лікарів, що відіграє істотну роль в справі забезпечення належного правового регулювання відносин за участі пацієнтів та лікарів, є присудження до виконання обов'язку в натурі. Примушування до реального виконання узятого на себе обов'язку є все ж таки формою реалізації, хай і вимушеною, вже наявних прав і обов'язків учасників правовідношення, тобто це є особлива форма здійснення права. Проте для пацієнта, як і для будь-якого споживача – особи, вельми важливого значення набуває сама можливість і гарантованість досягнення саме тієї мети, заради якої, в принципі, і було зроблено звернення до свого медичного працівника за договірним зобов'язанням – виконавцем послуги (медичним працівником).

Стягнення збитків є одним із видів цивільно-правової відповідальності. Згідно ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі [4].

Факт заподіяння фізичної шкоди пацієнту внаслідок порушення анатомічної цілісності тканин і органів, їх функцій, тобто заподіяння тілесного ушкодження, носить більше кримінально-правове значення і враховується при визначенні ступеня тяжкості ушкодження і

притягнення особи до кримінальної відповідальності. А для цивільного права має значення не факт заподіяння особі тілесного ушкодження, а ті негативні наслідки, які ушкодження викликало для майнового та морального стану пацієнта.

Моральні страждання, заподіяні при наданні медичних послуг, спричиняють виникнення моральної шкоди. Відшкодування моральної шкоди гарантує передусім захист абсолютних прав особи, які порушено при наданні медичних послуг. Згідно з ч. 2 ст. 23 ЦК України моральна шкода може полягати у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншими ушкодженнями здоров'я [4]. Тому пацієнт повинен довести у суді наявність у нього фізичного болю та страждань, які виникли внаслідок неналежного надання медичної послуги.

Моральна шкода також може полягати в душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів. Душевні страждання можуть полягати у переживаннях пов'язаних із втратою близьких родичів, втрата можливості провадити активний спосіб життя, втрата роботи, переживання пов'язані із розголошенням лікарської таємниці. Наприклад, в результаті факту розголошення медичної таємниці особа переживає душевні страждання, які призвели до серцевого приступу з больовим ефектом. Тобто, в даному випадку душевні страждання особи пов'язані з страхом осуду з боку оточуючих внаслідок розкриття лікарської таємниці тому це і викликало серцевий приступ. За даними фахівців, близько 80% від загальних сум компенсацій пацієнтам за шкоду заподіяну здоров'ю та життю в процесі лікування, становить відшкодування моральної шкоди [5, с. 138].

Судова практика склалася таким чином, що розміри відшкодування моральної шкоди по-різному визначаються судами, що зумовлено, насамперед, оціночним характером понять «розумність» та «справедливість». По-суті, визначення розміру відшкодування моральної шкоди залежить від суб'єктивного розуміння суддею самого поняття «моральна шкода», що не завжди відповідає дійсності [6].

Що стосується загальноприйнятих способів захисту цивільних прав, що носять універсальний характер, то більшість з них можуть бути застосовані і до відносин з надання медичних послуг як класичний варіант захисту порушеного права. Проте серед вказаних в ст. 16 ЦК України найбільше значення надається таким способам, застосування яких переслідує мету відновити порушене право і компенсувати втрати, понесені у зв'язку з порушенням права. Цього можна досягти за допомогою визнання права на здоров'я та життя, припинення дії, яке порушує ці права, відновлення становища, яке існувало до порушення права, поновлення права, зміна та припинення правовідношення, відшкодування збитків (витрати на лікування), відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Список використаних джерел:

1. Булеца С. Б. Способи досудового захисту прав медичного працівника та пацієнта. *Наук. вісник Ужгор. націон. ун-ту: Серія: ПРАВО*. Випуск 15. Ч. 1., 2011. С. 141-147.
2. Бринцев О. В. Визнання права як спосіб захисту права. *Вісник Хмельн. ін-ту регіон. управління та права. Науковий часопис*. 2002. №2. С. 81-83.
3. Чернат В. А. Зобов'язання внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 25. С. 260-266.
4. Цивільний кодекс України. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.
5. Панкратова Л. Л., Савенко С. С. Страховий захист професійної відповідальності медичних працівників. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Економіка*. 2011. Вип. 9. С. 134-142. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvamuekon_2011_9_18.pdf.
6. Антонов С. В. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної пацієнтові невдалим медичним втручанням. *Управління закладом охорони здоров'я*. 2007. №7. URL: <http://qoo.by/3Uae>.